

Δίκτυο Βαλκανικής Εγκληματολογίας - Παρουσίαση συνεδρίου «Χαρτογραφώντας το Εγκληματολογικό Πεδίο στα Βαλκάνια»*

Έφη Λαμπρόπουλου, καθηγήτρια Εγκληματολογίας,
Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

I. Στις 28-30 Αυγούστου 2014 πραγματοποιήθηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ στην Κροατία το πρώτο ετήσιο συνέδριο του Δικτύου Βαλκανικής Εγκληματολογίας με θέμα *‘Χαρτογραφώντας το εγκληματολογικό πεδίο στα Βαλκάνια’*, αφού είχε προηγηθεί τον Ιούνιο του 2013 μια πρώτη συνάντηση και συζήτηση με κείμενα εργασίας. Κύριος στόχος του συνεδρίου ήταν να εξεταστεί η κατάσταση στην οποία βρίσκεται αφενός η επιστήμη της εγκληματολογίας και η εγκληματολογική έρευνα, και αφετέρου, η εγκληματικότητα στον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων. Το συνέδριο οργανώθηκε από την *Ομάδα Συνεργατών της Επιστημονικής Εταιρείας Max Planck για τη Βαλκανική Εγκληματολογία/Ζάγκρεμπ* (Max Planck Partner Group) με το Ινστιτούτο Max Planck για Αλλοδαπό και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο/Φράϊμπουργκ-Γερμανία και το τμήμα της Νομικής του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ. Οι τριάντα (30) συμμετέχοντες/ουσες εκπροσωπούσαν όλες τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Ελλάδα, Κόσοβο, Κροατία, Μαυροβούνιο, πΓΔΜ, Ουγγαρία, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία, και Τουρκία. Από την Ελλάδα συμμετείχε η κ. Έφη Λαμπροπούλου, καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Τμήματος Κοινωνιολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, και ο κ. Γιώργος Τζουλιαδάκης (ΜΑ), υποψήφιος διδάκτωρ του Τμήματος.

Στην έναρξη του συνεδρίου η Δρ. *Anna-Maria Getoș Kalac*, Επίκουρη Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ και οικοδέσποινα του συνεδρίου, αναφέρθηκε στη σημασία της καταγραφής της κατάστασης στην οποία βρίσκεται η επιστήμη της εγκληματολογίας στα Βαλκάνια, όπως και της εγκληματικότητας των Βαλκανικών χωρών. Επεσήμανε ότι στόχος του Δικτύου είναι η δημιουργία γενικών κατευθυντήριων γραμμών για τη μελέτη της κατάστασης στην περιοχή και όχι η σύγκριση των χωρών.

Ο Καθηγητής Δρ. *Hans-Jörg Albrecht*, Διευθυντής του Ινστιτούτου Max Planck για Αλλοδαπό και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο (Φράϊμπουργκ-Γερμανία), επεσήμανε ότι το Δίκτυο της Βαλκανικής Εγκληματολογίας είναι μια εξαιρετική ευκαιρία για τους συμμετέχοντες/ουσες να συμβάλουν στη διαμόρφωση πολιτικών στην περιοχή, μέσα από την κοινή έρευνα για την εγκληματικότητα και την ποινική δικαιοσύνη ασκώντας

* 1^ο Ετήσιο Συνέδριο της *Ομάδας Συνεργατών της Επιστημονικής Εταιρείας Max Planck (Max Planck Partner Group)* για τη Βαλκανική Εγκληματολογία σε συνδιοργάνωση με το Ινστιτούτο Max Planck για Αλλοδαπό και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, Freiburg/Γερμανία και τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Zagreb/Κροατία, 28-30 Αυγούστου 2014, Ζάγκρεμπ (www.balkan-criminology.eu).

ένα συμβουλευτικό ρόλο προς τις κυβερνήσεις των χωρών τους, όπως συμβαίνει με παρόμοια δίκτυα άλλων περιοχών (Σκανδιναβικό Συμβούλιο Έρευνας στην Εγκληματολογία).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και η εισαγωγική τοποθέτηση του Καθηγητή Δρ. *John Winterdyk* από το Πανεπιστήμιο Mount Royal (Μόντρεαλ - Καναδάς), ο οποίος αναφέρθηκε στη σημασία της ύπαρξης των επιστημονικών δικτύων για τη διεθνή και διεπιστημονική έρευνα.

II. Με βάση όσα εξέθεσαν οι συμμετέχοντες/ουσες για την **κατάσταση της Εγκληματολογίας** στα Βαλκάνια όλες οι χώρες προσφέρουν σχετικά μαθήματα σε προπτυχιακό επίπεδο είτε στις Σχολές Κοινωνικών Επιστημών είτε στη Νομική ή και τις δύο. Όμως η Αλβανία, το Κόσοβο, το Μαυροβούνιο και η Τουρκία δεν έχουν προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών στην εγκληματολογία, όπως επίσης δεν υπάρχει η δυνατότητα εκπόνησης διδακτορικής διατριβής στον τομέα. Σε όλες τις χώρες, με εξαίρεση την Ουγγαρία, δεν υπάρχουν κρατικοί φορείς για τη διεξαγωγή ερευνών αποκλειστικά στην εγκληματολογία· η έρευνα διεξάγεται από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα ή κρατικές υπηρεσίες που συγκεντρώνουν στατιστικά στοιχεία. Στις περισσότερες χώρες της πρώτης ομάδας κυκλοφορούν ένα έως τρία περιοδικά εγκληματολογικού περιεχομένου, όπως αναφέρθηκε τουλάχιστον, και τα εγχειρίδια διδασκαλίας είναι τέσσερα με εννέα. Ενώ η ειδικότητα του εγκληματολόγου είναι αναγνωρισμένη σε όλες τις χώρες, η επαγγελματική αποκατάσταση παρέμεινε μάλλον ένα ασαφές θέμα, με εξαίρεση την Ουγγαρία. Η Σερβία είναι η χώρα στην οποία η εγκληματολογία ξεκίνησε να διδάσκεται ήδη με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σε αντίθεση με άλλες πρώην κομμουνιστικές χώρες, και ακολουθεί χρονικά η Ελλάδα για τη συστηματική διδασκαλία της εγκληματολογίας, ενώ η Ουγγαρία είναι εκείνη που διαθέτει Εθνικό Ινστιτούτο Εγκληματολογίας από τη δεκαετία του '60 για τη διεξαγωγή ερευνών και έχει εισαγάγει την υποχρεωτική διδασκαλία της εγκληματολογίας στις νομικές σχολές.

Αντικείμενο έρευνας αποτελούν διάφορα θέματα όπως: νεανική παραβατικότητα, ενδοοικογενειακή βία, φόβος του εγκλήματος, θυματοποίηση και αποκαταστατική δικαιοσύνη, κυρίως όμως ζητήματα διαφθοράς στα οποία έχει δοθεί απόλυτη προτεραιότητα σε κάποιες χώρες, όπως στο Μαυροβούνιο. Η εμπορία ανθρώπων ειδικά και το οργανωμένο έγκλημα γενικότερα, είναι η δεύτερη ομάδα θεμάτων τα οποία δήλωσαν οι συνέδριοι ότι μελετώνται στη χώρα τους, και λιγότερο συχνή ήταν η αναφορά στα σωφρονιστικά καταστήματα, την τρομοκρατία και το διαδικτυακό έγκλημα. Η πλειοψηφία των χωρών συμμετέχει κατά τα λεγόμενα των συνέδρων σε διεθνείς έρευνες, όπως ISRD/International Self-Report Delinquency Studies (1989-90, 2005-07, 2011-13) και ICVS/International Crime Victimization Surveys (1989, 1992, 1996, 2000).¹ Ακόμη και η Τουρκία, στην οποία αν και η εγκληματολογία

¹ International Crime Victimization Survey (ICVS),

<http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/series/175#studies>;

http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/icvs/.

International Self-Report Delinquency Study (ISRD): *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond* (2010), Junger-Tas, J., Haen Marshall, I., Enzmann, D., Killias, M., Stekete, M. & Gruszczynska, B. (eds.), Springer, Heidelberg, New York (<http://webapp5.rz.uni-hamburg.de/ISRD/JDEB/#Authors>);

διδάσκεται σε Νομικές και σε Σχολές Κοινωνικών Επιστημών σε προπτυχιακό επίπεδο, και δεν υπήρχε μέχρι πρόσφατα θέση εγκληματολόγου σε πανεπιστήμιο, εντούτοις με τη δημιουργία της (Νομική Σχολή του Κρατικού Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης) ξεκίνησε η συμμετοχή της χώρας σε διεθνείς εγκληματολογικές έρευνες. Οι εκπρόσωποι της Τουρκίας, Αλβανίας και Κοσόβου έθεσαν ζήτημα αξιοπιστίας των δεδομένων για την εγκληματικότητα τα οποία συλλέγονται από κρατικούς φορείς, οφειλόμενη κυρίως σε πολιτικές σκοπιμότητες.

Η διδασκαλία της εγκληματολογίας στην **Ελλάδα** σε ακαδημαϊκό επίπεδο υπερέχει κατά πολύ των άλλων χωρών πλην της Ουγγαρίας, τόσο ως προς τα ΑΕΙ που διδάσκεται σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο όσο και σε σχέση με την ποικιλία των αντικειμένων διδασκαλίας, αλλά και τον αριθμό των εγχειριδίων. Επίσης υπερέχει στην παραγωγή διδακτορικών και διπλωματικών εργασιών με εμπειρικό περιεχόμενο, αν εξαιρέσουμε και πάλι την Ουγγαρία. Αντιθέτως, η Ελλάδα υπολείπεται σε συμμετοχή σε διεθνείς έρευνες (ICVS, ISRD) και στις ομάδες εργασίας της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας (ESC)², όμως η παρουσία της στα συνέδρια είναι ενθαρρυντική. Δυναμική εμφάνιση έχει κάνει η εγκληματολογία στην Κροατία με την υποστήριξη της Max Planck Society και του Ινστιτούτου Max Planck για Αλλοδαπό και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο.

III. Όσον αφορά τις **σύγχρονες τάσεις εγκληματικότητας και τα σημαντικότερα προβλήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης**, οι Κροατία, Μαυροβούνιο, Βουλγαρία, Τουρκία, Κόσοβο και Αλβανία αναφέρουν ως σημαντική μορφή εγκληματικότητας τη διαφθορά στη δικαιοσύνη, στην πολιτική και τη διαπλοκή των ΜΜΕ, καθώς και τα εγκλήματα που σχετίζονται με τα τυχερά παιχνίδια. Επίσης, οργανωμένο έγκλημα, εμπορία ανθρώπων και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είναι κοινά χαρακτηριστικά της εγκληματικότητας που εξέθεσαν οι εν λόγω χώρες, της πΓΔΜ συμπεριλαμβανομένης. Στην Ελλάδα, Ουγγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, και τη Βουλγαρία σε ένα βαθμό, κυριαρχούν τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, κατά της δημόσιας τάξης, τα εγκλήματα βίας και οι ληστείες. Όλες οι χώρες ανεξαιρέτως, παρουσιάζουν ως το σημαντικότερο πρόβλημα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης είτε την καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης λόγω του φόρτου εργασίας των δικαστηρίων, είτε τον υπερπληθυσμό των σωφρονιστικών καταστημάτων ή και τα δύο.

Στο συνέδριο συμμετείχαν επίσης οι Καθηγητές Δρ. Marcelo F. Aebi, Ελβετία, Δρ. Jan van Dijk, Ολλανδία, και Δρ. Ernesto U. Savona, Ιταλία.

Ο Καθηγητής *Aebi* (Παν/μιο Λωζάννης, Σχολή Δικαίου, Ποινικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης) εκπροσωπώντας την Ευρωπαϊκή Εταιρεία Εγκληματολογίας, παρουσίασε τις προκλήσεις και τις δυνατότητες που διανοίγονται με τη δημιουργία

Enzmann, D., Haen Marshall, I., Killias, M., Junger-Tas, J., Stekete, M. & Gruszczynska, B. (2010): "Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data", *European Journal of Criminology* 7(2) 159–183, DOI: 10.1177/1477370809358018.

² <http://www.esc-eurocrim.org/workgroups.shtml>.

του Δικτύου για τη συστηματική ποσοτική εγκληματολογική έρευνα στα Βαλκάνια, με βάση την εμπειρία του από τη δημιουργία και την πορεία της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας.

Ο Καθηγητής *Savona* (Università Cattolica del Sacro Cuore, Μιλάνο, Νομική Σχολή) αναφέρθηκε στις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει το Δίκτυο της Βαλκανικής Εγκληματολογίας λόγω της ‘διαφορετικότητας’ που υπάρχει στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης όσον αφορά ‘τη νομοθεσία και την κουλτούρα’. Ωστόσο, επεσήμανε, αυτή η διαφορετικότητα μπορεί να ωθήσει στη δημιουργικότητα.

Ο Καθηγητής *van Dijk* (Παν/μιο Τίλμπουργκ, Νομική Σχολή) στην ανάλυσή του σχετικά με την εμπιστοσύνη της κοινωνίας στην αστυνομία τόνισε ότι η έλλειψη εμπιστοσύνης που παρατηρείται στις βαλκανικές χώρες, πηγάζει από το πρόσφατο παρελθόν τους και τη διαδικασία μετάβασής τους προς τη δημοκρατία, όπως συμβαίνει με όλα τα κράτη σε μετάβαση. Άλλωστε, αυτός είναι και ο λόγος που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες μορφές εγκληματικότητας, όπως διαφθορά, οργανωμένο και οικονομικό έγκλημα.

Στο κλείσιμο του συνεδρίου έγινε ένας στοιχειώδης προγραμματισμός μέχρι την επόμενη συνάντηση του 2015 στο Σαράγιεβο ή το Βουκουρέστι και ο Καθηγητής *Albrecht* τόνισε την ανάγκη δημιουργίας ενός αισθήματος αμοιβαίας υποχρέωσης και δέσμευσης των μελών του Δικτύου να συμμετέχουν και να συνεισφέρουν στις έρευνες.

IV. Το εγχείρημα της συγκρότησης Δικτύου Βαλκανικής Εγκληματολογίας κρίνεται θετικό, και όπως φαίνεται υπάρχει επιθυμία επιστημονικής συνεργασίας μεταξύ των μελών. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετά ζητήματα ως προς τη συμμετοχή της Ελλάδας στο Δίκτυο.

Η Ελλάδα πράγματι αντιμετωπίζει ορισμένα κοινά προβλήματα με τις χώρες των Βαλκανίων όσον αφορά τις τάσεις της εγκληματικότητας, αυτό όμως θα μπορούσε να ισχύει και με άλλες χώρες της Ευρώπης. Αν υπάρχει ομοιότητα, αυτή οφείλεται περισσότερο στη γεωγραφική θέση της χώρας παρά στην κοινή κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και κουλτούρα που ισχυρίζονται οι διοργανωτές. Δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χώρες των Βαλκανίων οφείλονται στο πρόσφατο κομμουνιστικό παρελθόν τους. Η μεγάλη διαφθορά που ανέφεραν οι ίδιοι οι σύνεδροι των χωρών, όπως και η έντονη παρουσία του οργανωμένου εγκλήματος, οφείλονται, σύμφωνα με την κυρίαρχη επιστημονική άποψη, στο γεγονός ότι τα κράτη αυτά βρίσκονται σε μια διαδικασία μετάβασης. Η Ελλάδα όμως, όπως και άλλες γειτονικές χώρες, π.χ. Ιταλία, έχει περισσότερο από μισό αιώνα ακολουθήσει διαφορετική πορεία και βρίσκεται σε διαφορετικό στάδιο ανάπτυξης. Ακόμη και οι ίδιες οι πρώην κομμουνιστικές χώρες των Βαλκανίων έχουν μεταξύ τους σημαντικές διαφορές, τόσο κοινωνικές και οικονομικές όσο και πολιτικές, εξωτερικής εξάρτησης, αυτονομίας και ανάπτυξης. Και ενώ αυτή η διαφορετική πορεία αναγνωρίζεται για όλες τις χώρες της νότιας Ευρώπης που ανήκουν στην ΕΕ (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), οι οργανωτές του

συνεδρίου το αμφισβητούν για την Ελλάδα, ιδιαίτερα εξαιτίας της οικονομικής κατάστασης, του διεθνούς δανεισμού της χώρας και του στιγματισμού της ως 'διεφθαρμένης'. Συν τοις άλλοις, φάνηκε να παρακάμπτεται προς το παρόν η σαφής και σημαντική υπεροχή της Ελλάδας (και εν μέρει της Σερβίας) στην παραγωγή εγκληματολογικών εργασιών σε σχέση με άλλες χώρες που συμμετείχαν στο συνέδριο με εξαίρεση την Ουγγαρία, καθώς και η εκτεταμένη διδασκαλία στα πανεπιστήμια, λόγω της μικρής παραγωγής αξιόπιστων, εκτεταμένων και βασικών εμπειρικών ερευνών από ομάδες ερευνητών, της έλλειψης ερευνητικών ιδρυμάτων και της περιορισμένης συμμετοχής της σε διεθνείς έρευνες.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το Δίκτυο Βαλκανικής Εγκληματολογίας συγκροτήθηκε για τη μελέτη ζητημάτων τα οποία έχουν ιδιαίτερη σημασία για την περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, θεωρήθηκε παρόλα αυτά ότι η Ελλάδα, το Πάντειο Πανεπιστήμιο και οι νέοι ερευνητές/τριες θα μπορούσαν να επωφεληθούν επιστημονικά, ενώ με τη συμμετοχή μας να οικοδομηθεί η συνεργασία με βαλκανικές χώρες, να ενισχυθούν οι φιλικοί δεσμοί και ο αμοιβαίος σεβασμός. Άλλωστε, η πορεία και το περιεχόμενο της συνεργασίας στο άμεσο μέλλον θα κρίνουν τη σκοπιμότητα και την αναγκαιότητα της συμμετοχής της Ελλάδας στο Δίκτυο.

Με αυτή την ευκαιρία καλώ όσους/ες ενδιαφέρονται να πλαισιώσουν την Ευρωπαϊκή Εταιρεία Εγκληματολογίας (European Society of Criminology- <http://www.esc-eurocrim.org>) και να συμμετάσχουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους στις ομάδες εργασίας, μια από τις οποίες είναι και η ομάδα εργασίας για τη Βαλκανική Εγκληματολογία.